Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023, ke 19.10.2022 klo 11.45

Eduskunta
Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympä

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Riikka Venesjärvi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaosto on pyytänyt Luonnonvarakeskuksen lausuntoa hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Ympäristöministeriön hallinnonalan strategiset painopisteet ovat 1) Hiilinegatiivinen Suomi on pysäyttänyt luontokadon ja saastumisen, 2) Vihreä siirtymä on kasvun perusta, 3) Elinympäristöt ja uudet ratkaisut tukevat sujuvaa arkea kaikissa elämäntilanteissa ja 4) Yhteiskunnallinen päätöksenteko ohjaa vihreään siirtymään. Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnossa oman toimialansa asioihin ja vastaa lausunnossa teemaan luontokadon ehkäisy. Lausunto käsittelee ympäristöministeriön hallinnonalaa, joten Luonnonvarakeskuksen perusrahoitus ei sisälly siihen.

2 Lausunto

Strateginen painopiste 1: Hiilinegatiivinen Suomi on pysäyttänyt luontokadon ja saastumisen

Esityksen mukaan luonnonsuojelualueverkostoa täydennetään jatkamalla yksityisomistuksessa olevien alueiden hankintaa ja korvausmenettelyä osana metsien monimuotoisuusohjelman (METSO) toteutusta. Suojelualueverkoston kehittämiselle on METSO-ohjelmassa asetettu 96 000 hehtaarin tavoite vuoteen 2025. Luonnonvarakeskus muistuttaa, että METSO-ohjelman tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että ohjelman rahoitus metsäalueiden hankintaan ja korvauksiin säilyy vähintään nykytasollaan. Huomioitava on, että METSO-ohjelman suojelutavoitteiden painotus Etelä-Suomeen myös nostaa korvausten keskihintoja. METSO-ohjelman riittävän rahoitustason säilyminen tukee Euroopan unionin biodiversiteettistrategian sitoumusten kansallista toimeenpanoa.

Ennallistamistoimenpiteiden vaikutusten suorista ja välillisistä kustannuksista ja hyödyistä tarvitaan enemmän kokonaisvaltaista arviointia. Lisätutkimusta tarvitaan erityisesti heikentyneessä tilassa olevista elinympäristöistä ja ennallistettavista alueista. Esityksen mukaan Helmi-elinympäristöohjelmassa parannetaan luontotiedon laatua ja saatavuutta. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että luontotyyppi- ja lajistoinventointien, seurannan sekä tiedonhallinnan kehittämisen lisäksi tutkimuksella tuotetaan ennallistamisen kohdistamiseen tarvittavia kustannusvaikuttavuuslaskelmia. Lisätutkimusta tarvitaan myös puun saatavuuden muutosten vaikutuksista metsäsektorin arvonlisäykseen, kerrannaisvaikutuksiin yhteiskunnassa ja työllisyyteen.

Esityksen mukaan lajien suojelua toteutetaan muun muassa turvaamalla ja hoitamalla uhanalaisten ja kiireellisesti suojeltavien lajien sekä

luonnonsuojeludirektiivien lajien esiintymispaikkoja sekä täydentämällä tietopohjaa lajien esiintymisestä ja populaatioiden nykytilasta. Luonnonvarakeskus huomauttaa, että täydennettävän tietopohjan tulee myös sisältää arvio geneettisen monimuotoisuuden ja populaatioiden geneettisen rakenteen nykytilasta arviointitietopohjan salliessa.

Esityksessä on kohdistettu varoja rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen. Ihmisten ja luonnonvaraisten lajien väliset konfliktit aiheuttavat haitallisia vaikutuksia eläimille ja ihmisille ja voivat olla uhka kestävälle kehitykselle, ruokaturvalle ja luonnonsuojelulle kaupungeissa ja maaseudulla. Luonnonvarakeskus ehdottaa myös tutkimuksen kohdistamista ratkaisujen kehittämiseen pyrkimyksenä ennaltaehkäistä villieläinkonflikteja ja siten vähentää niistä aiheutuvia vahingonkorvauksia.

Strateginen painopiste 2: Vihreä siirtymä on kasvun perusta

Yhteiskunnallisessa vihreässä siirtymässä luonnon monimuotoisuus huomioidaan luonnonvarojen käyttöä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Luonnonvarakeskus toteaa, että tämä edellyttää poikkitieteellisiä ratkaisuja ja erilaisten toimintamallien käyttöönottoa. Suojelualueiden hankinnan ja elinympäristöjen ennallistamisen lisäksi tarvitaan tutkimusta, joka edistää keinoja vahvistaa monimuotoisuutta luonnossa ja biotalouden tuotantojärjestelmissä. Esityksen pyrkimykset kiertotalouteen ja kasvihuonekaasujen vähentämiseen tukevat luonnon monimuotoisuuden säilymistä ja vahvistamista.

Metsien kestävä käyttö vaatii luonnon monimuotoisuuden, ilmastovaikutusten ja talouden yhteensovittamista. Talousmetsien luonnonhoidolla voidaan toteuttaa puuntuotannolle rinnakkaisia luonnon monimuotoisuutta tukevia tavoitteita metsänkäsittelyssä. Luonnonhoidon vähimmäisvaatimukset perustuvat metsä- ja luonnonsuojelulakiin ja metsäsertifioinnin kriteereihin, mutta metsänomistaja voi näiden lisäksi tehdä vapaaehtoisesti lisätoimia. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että luonnonsuojelussa vahvistetaan entisestään metsätalouden luonnonhoitotoimien tukemista muun muassa vapaaehtoisiin markkinoihin tai taloudellisiin kannustimiin perustuen. Nämä toimet tukevat myös vesien- ja ympäristönhoidon tavoitteita. Merkittävä osa luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeistä alueista on yksityisten maanomistajien alueilla, joten maanomistajat osallistavilla keinoilla mahdollistetaan biodiversiteettistrategian kansallisia tavoitteita.

Luonnonvarakeskus toteaa, että ennallistamistoimenpiteillä on mahdollisesti myönteisiä talous- ja työllisyysvaikutuksia ja elinympäristöjen kunnostukset tulee nähdä osana vihreää siirtymää. Euroopan unionin ennallistamisasetuksella on kattavat vaikutukset läpi yhteiskunnan, ja hyödyt voivat realisoitua pitkällä aikavälillä. Ennallistamistoimenpiteiden ja elinympäristöjen talouskäytön yhteensovittaminen tulee mahdollistaa ja lisää tutkimusta tarvitaan uusien ansaintamahdollisuuksien ja työpaikkavaikutusten arviointiin. Lisäksi markkinattomien ekosysteemipalvelujen ja niiden tuottamien hyötyjen tarkempi ja Suomen oloihin paremmin soveltuva arviointi on syytä tehdä.

Esityksessä on kohdistettu varoja vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen tavoitteena pohja- ja pintavesien hyvän tilan saavuttaminen. Luonnonvarakeskus toteaa, että erityisesti heikentyneiden rannikkovesien ja jokien tilan parantaminen on tärkeä tavoite, sillä

monimuotoiset vesielinympäristöt mahdollistavat elinvoimaiset ja tuottoisat kalakannat, ja niiden kestävän käytön. Vesistöjen vaellusesteiden purku on nähty luonto- ja elvytysvaikutuksiltaan kannattavaksi ennallistamistoimenpiteeksi. Luontopaneelin mukaan vaellusesteitä purkamalla ja kalojen lisääntymisalueita kunnostamalla voidaan parantaa virtavesielinympäristöjen tilaa ja samalla tukea paikallista työllisyyttä ja lisätä virkistysarvoja.

Strateginen painopiste 3: Elinympäristöt ja uudet ratkaisut tukevat arkea kaikissa elämäntilanteissa

Luonnon monimuotoisuus on välttämätöntä ihmisen hyvinvoinnille ja luonnon tarjoamille palveluille. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että uudis- ja korjausrakentamisessa vahvistetaan kaupunkiluonnon monimuotoisuuden suojelua ja ennallistamista. Luonnonvarakeskus tähdentää, että näin toimiminen ei tarkoita kaupunkialueiden suojelua vaan lähivihreän tuomista osaksi elinympäristöä. Arjen luontokontaktit, kuten altistuminen luonnon monimuotoiselle pieneliöstölle, on helposti toteutettavissa oleva ja edullinen keino edistää lasten ja aikuisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Monimuotoiset pihat ja puutarhat edistävät luonnon monimuotoisuutta, ja kasvien lisäksi esiintyvät selkärangattomat toimivat pölyttäjinä, hajottajina ja tuholaiskantojen säätelijöinä. Käytännön toimena Luonnonvarakeskus ehdottaa, että valtion kohtuuhintaisen asuntotuotannon perusteeksi lisätään taloudellisen kestävyyden rinnalle ekologinen kestävyys ja lähiluonnon monimuotoisuuden tuominen osaksi suunnitteluprosessia. Tutkimus- ja innovaatiovaroja tulee myös suunnata rakennettuun ympäristöön sijoitettavien luontoelementtien, kuten viherkattojen, viherseinien ja muiden integroitujen, hiiltä sitovien ratkaisujen kehittämiseen ja testaamiseen sekä uudisrakennusten tieltä poistettavien maa-ainesten paikan päällä tapahtuvaan käyttöön.

Esityksen mukaan alueiden käytön suunnittelun tulee tukea vihreää infrastruktuuria. Esitys ei kuitenkaan huomioi sitä, että luonnon laadulla on merkitystä. Yksipuolinen puisto nurmialueineen ei edistä hyvinvointia ja terveysvaikutuksia yhtä hyvin kuin monimuotoinen luonto. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että kaupunkisuunnittelussa kannustetaan tarkastelemaan minkälaiset luontoelementit ovat hyviä edistämään ihmisen ja ympäristön terveyttä, ja miten luontopohjaiset ratkaisut saadaan kaupunkisuunnitteluun paremmin mukaan, vaikka rakentamiselle on kovat paineet metropolialueella. Lisätutkimusta tarvitaan luonto-terveysyhteydestä ja tutkimusvaroja tulisi suunnata tieteidenvälisiin interventiotutkimuksiin. Tutkimukset ja niiden pohjalta kehitetyt innovaatiot avaavat uusia mahdollisuuksia immuunijärjestelmän ja mielenterveyden häiriöiden ehkäisemiseksi, mikä taas voi vähentää yhteiskunnalle aiheutuvia suoria ja epäsuoria terveyskustannuksia.

Esityksen mukaan luonnon tulee olla kaikkien saavutettavissa. Lisäksi mainitaan, että avustuksia kohdennetaan erityisryhmien asuinolojen parantamiseen, mutta nykymuodossaan esitys ei sisällä luonnon liittämistä erityisryhmien hyvinvoinnin edistämiseen. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että kansanterveyden edistämiseksi luonnon hyvinvointi ja sen tuottamat terveysvaikutukset otetaan huomioon myös erityisryhmillä osana elinympäristöä ja arkea. Kansalaisten luontoyhteyden vahvistamisella sekä luonnon liittämisellä lasten ja vanhusten hoitoon on kansansairauksia ja mielenterveysongelmia ehkäiseviä vaikutuksia. Kaupunkien lähiluonnon säilyttäminen on tärkeää erityisryhmille, lapsille ja

vanhuksille, sillä heillä on usein muita väestöryhmiä heikommat mahdollisuudet liikkua kauempana sijaitseviin luontokohteisiin.

3 Lausunnon tiivistelmä

Yhteenvetona Luonnonvarakeskus toteaa, että esitys on tasapinoinen ja se vastaa hyvin sille asetettuja yleisiä tavoitteita. Luonnonhoitotoimien vaikuttavuutta on kyettävä arvioimaan ennalta nykyistä paremmin. Lähtötilanne ja tavoite on määriteltävä, jotta muutosta voidaan seurata ja toimien kustannusvaikuttavuutta arvioida. Vihreä siirtymä edellyttää tuotannollisen toiminnan jatkamista maa- ja vesiekosysteemeissä. Siksi tarvitaan tutkimusta, joka edistää keinoja vahvistaa monimuotoisuutta luonnossa ja biotalouden tuotantojärjestelmissä. Toimien ekologisen vaikuttavuuden lisäksi on arvioitava talous- ja työpaikkavaikutukset yhteiskuntaan ja sen eri sektoreihin. Lisätutkimusta tarvitaan luonnon monikäytön taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten vaikutusten yhteensovittamiseksi. Myös luonnon liikkumis- ja lähivirkistysmahdollisuuksia tulee parantaa niin, että kaupunkiluonto on integroitu osaksi kaupunkirakennetta ja laajemmat luonto- ja virkistysaluekokonaisuudet ovat kaikkien saavutettavissa.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 18.10.2022 klo 09:35:14.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Riikka Venesjärvi

Liitteet:

Tiedoksi: